

более широкого критерия рациональной приемлемости. «Различие между истиной и рациональной приемлемостью в определенной степени занимает место различия между «вещью самой по себе» и явлением», — отмечает Ю. Хабермас [3, с. 35]. Поскольку все дискурсы «укоренены в жизненных мирах» их участников, а понятие действительности внутренне связано с понятием истины, считает философ, отказ от понятия истины является иллюзорным, «регулятивная функция ориентации на истину» неизбежно присутствует в деятельности разума — в той мере, в какой он принимает понятие реальности [3, с. 34].

В качестве предварительного вывода отметим, что оба способа употребления понятий — и дескриптивный, и аскриптивный — дополняют друг друга, являются равно необходимыми, а их противопоставленность в правовых контекстах относительна; она возникает и закрепляется как проявление неизбежной диалогичности юридических дискурсов (вплоть до конфликтности), а также как результат динамики правового мышления, направленной на уравнивание в нем моментов «догматичности» и «критичности», «объектности» и «субъектности» в знаниях и действиях.

Список использованной литературы:

1. Харт Г.Л.А. Приписывание ответственности и прав // Герберт Лайонел Адольф Харт. Философия и язык права. — М.: Канон, 2017, с. 27-52.
2. Кримінальний процес України. / Аленін Ю.П., Пашковський М.І., Лукашкіна Т.В. та ін. — Х.: «Одіссей», 2010. — 328 с.
3. Хабермас Ю. Между натурализмом и религией. Философские статьи. / Юрген Хабермас. — М.: Весь мир, 2011. — 336 с.

Матюшина Інна Іванівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри філософії,
кандидат філософських наук

СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ «ЛЕГІТИМАЦІЯ ЗНАННЯ»

Проблема легітимації знання наразі є достатньо актуальною, оскільки безпосередньо пов'язана зі змінами в системі освіти.

Для того, щоб зрозуміти, як відбуваються зміни в системі легітимації знання, які саме зміни, необхідно звернутись до структури легітимації як такої. Варіант структури легітимації було запропоновано у статті М. Тура «Поняття легітимації: основні парадигми розуміння» [1], що дозволила авторові

розглянути та систематизувати різні тлумачення цього терміну. Структура легітимації, на думку М. Тура, складається з наступних компонентів:

«1) Суб'єкт легітимації – легітимаційних дій (ХТО легітимує – жерці, теологи, владні структури, ідеологічні центри, ЗМІ тощо). Це суб'єкт активний.

2) Об'єкт (ЩО легітимується) – це передусім соціальний інститут, соціальна практика, соціальні явища, політика – все, що зачіпає інтереси людей, постає соціально значимим.

3) Смысловий універсум (в референції ДО ЧОГО легітимується). Це – метафізичні та наукові картини світу, нормативні та ціннісні системи: міфологія, релігія, наука, мораль, філософські парадигми.

4) Механізм (ЯК, у який спосіб легітимується).

5) Носії легітимних уявлень – індивіди. Це також суб'єкт, але пасивний (реципієнт). Він є точкою перетину, впливу легітимаційних дій» [1, с. 10].

І далі автор пише: «Як бачимо, в легітимаційному процесі відбувається свідоме надання соціальним інститутам суб'єктивної значущості згідно з уявленнями про цінність, благо та належне. А це значить, що будь-яка *легітимація здійснюється в ціннісно-нормативному полі й спирається на нормативний консенсус в суспільстві щодо значень життєвого світу*» [1, с. 11]. Це останнє зауваження, що виокремлено курсивом, дуже важливе. Звернемо увагу на те, що центром легітимації є смысловий універсум (смысли-цінності, визнані суспільством) і це дозволяє нам стверджувати, що елементи, зазначені в цій структурі, не є однопорядковими, вони мають різну ієрархічну значимість.

Більш продуктивним для розуміння структури легітимації, на наш погляд, буде застосування системного підходу, запропонованого А.І. Уйомовим, та створення системної моделі легітимізації. Системна модель включає в себе три рівні: рівень концепту, рівень структури та рівень субстрату. А.І. Уйомов дає два визначення системи: «Системою буде будь-який об'єкт, у якому має місце будь-яке відношення, що має деяку заздалегідь визначену властивість» та «Системою є будь-який об'єкт, у якому мають місце будь-які властивості, що перебувають у деякому заздалегідь заданому відношенні» [2, с. 120-121]. Відповідно першому визначенню концептом є заздалегідь визначена властивість (системоутворююча властивість); структурою – відношення, що мають цю властивість, що реалізують її; субстрат – об'єкт (об'єкти), що реалізує на собі цю структуру. С точки зору другого визначення, концептом є заздалегідь задане (системоутворююче) відношення; структурою – властивості елементів, на яких реалізується системоутворююче відношення, а субстрат – самі ці елементи.

Отже, *концептом* системи легітимації є *смысловий універсум* (смысли-цінності як властивості, або норми як відношення), *структурою* – *механізм легітимації*, а саме: через які відношення, чи через які властивості соціальні явища, інститути тощо можуть бути (стати) легітимними. А *субстратом* системи є самі *об'єкти та/або його елементи*, які піддаються легітимації. Що стосується суб'єктів легітимації, як активних, так і пасивних, то вони, з одного боку, мають безпосереднє відношення, впливають на кожен рівень легітимації; з іншого боку, не є відокремленими ані від смыслового універсуму (він не існує поза суб'єктів), ані від механізмів, ані від об'єктів (вони є суспільними явищами, які теж поза суб'єктів не існують), тому їх не можна виділяти як окремий елемент.

Застосуємо системний підхід до поняття «легітимація знання». Енциклопедичний словник «Сучасна західна філософія» дає наступне визначення цього терміну: «Легітимація знання – поняття, що відображає взаємозв'язок виробництва знання, його контролю та визнання в рамках певних соціальних інститутів і владних відносин. Це поняття зміщує акцент з традиційних уявлень про іманентну логіку розвитку знання і його обґрунтування на механізми сходження епістемічних і соціальних структур» [3, с. 151]. Тобто мова йде про механізми, форми, завдяки яким знання визнаються суспільством істинними, і як розвиток науки впливає на зміну цих форм, з одного боку, і як ці форми диктують напрями розвитку наук.

Отже, субстратом системи легітимізації знання є, звичайно, вся сукупність інформації, що виробляється людством, життєві запити, практичні потреби. Структурою системи є механізми легітимізації знання, тобто процедури, завдяки яким інформація, що набувається, визнається знанням; завдяки яким усвідомлено виробляється саме знання; процедури, які визнають особу такою, яка виробляє та передає знання тощо. До цього рівня відносяться принципи та методи наукового пізнання, процедури присудження кваліфікацій різного рівня (магістр, кандидат наук тощо), вимоги до навчальних програм, уявлення про раціональність, яка є основою західноєвропейського типу мислення та багато інших процедур. Це – реляційна структура.

Концептом системи є норми та цінності, що є актуальними в певний історичний період часу в межах певних соціальних інститутів, та які визначають місце, значимість знання в соціальній системі в цілому, тобто ті якості (у загальному вигляді), які повинні мати знання.

Система легітимізації знання в цілому є атрибутивною. На перший погляд сам концепт задає структуру легітимізації знання, яка вже «обирає» лише певні елементи субстрату для своєї реалізації. Саме з цієї точки зору розглядає процес легітимізації

знання Ж.-Ф. Ліотар у роботі «Стан постмодерну», в принципі тієї ж точки зору дотримується М. Тур, визначаючи структуру легітимації. Але можна зазначити також, що накопичена інформація, що обробляється механізмами легітимації знання та яка становиться новим знанням, поступово впливає на переосмислення концепту, зміну концепту та перегляд структурних процедур легітимації знання. Можлива також ситуація, коли інформація, практичні потреби є лише частково легітимізованими, не повністю піддаються механізмам легітимізації. Накопичення такої «частково» легітимізованої інформації також може призводити до перегляду концепту. Подібну ситуацію описав Т. Кун в роботі «Структура наукових революцій» як причину переходу від періоду «нормальної» течії науки, до «революційного» періоду, тобто накопичення субстрату, який лише частково піддається структуруванню (а це означає, що і структури не виконують свою функцію) приводить до того, що старий концепт вже не може виконувати свої функції, іде пошук нового концепту та з новим концептом встановлюються нова (оновлена) структура. Можна сказати, що ця система така, що сама себе врегульовує.

Наприклад, сучасна ситуація тотального незадоволення всіма рівнями освіти в Україні — це ситуація кризи в системі легітимації знання. З одного боку, Міністерство освіти пропонує новий концепт освіти (Болонська система, компетентнісний підхід), який реалізується за допомогою старих структур та не звертаючи увагу на субстрат (потреби практичні, наприклад). З іншого боку субстрат (життєві потреби в певних спеціалістах, навичках, інформації) лише частково проходить механізм легітимації, а значить старі структури легітимації вже не можуть впоратися з новими викликами субстрату і сам субстрат «вимагає» утворення нового концепту. Ми бачимо неузгодженість рівнів системи, а також протилежні вектори змін системи легітимації знання та легітимації освіти.

Система легітимації знання потребує подальшого докладного вивчення, але вже на цьому рівні можна побачити, що неузгодженість рівнів системи невідворотно призводить до змін в системі.

Список використаної літератури:

1. Тур М. Поняття легітимації: основні парадигми розуміння / Микола Тур // Філософська думка. — № 5. — 2009. — С. 9-21.
2. Уемов А.И. Системный подход и общая теория систем / А.И. Уемов. — М.: Мысль, 1978. — 272 с.
3. Современная западная философия. Энциклопедический словарь / Под ред. О. Хеффе, В.С. Малахова, В.П. Филатова, при участии Т.А. Дмитриева. Ин-т философии. — М.: Культурная революция, 2009. — 392 с.